1

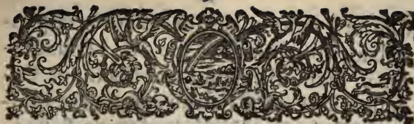
IOSEPHI MARIÆ SVARESII EPISCOPI VASIONENSIS DIATRIBA

De foraminibus Lapidum in priſcis ædificiis.

LVGDVNI,
Apud GVILLELMVM BARBIER, Typographum Regium.

M. DC. LII.

Illustrissimo & Excellentissimo
PRINCIPI,
CAROLO BARBERINO,
DVCI ERETI, PRINCIPI
Prænestæ, almæ Vrbis
Præfecto,
IOSEPHVS MARIA
SVARESIVS,
EPISCOPVS VASIONENSIS, Felic.

Illustrissime & Excellentissime Princeps,

DISTINET me procul ab Vrbe, atque assiduum hîc degere compellit Munus sacrum, quo iampridem suscepto ritè perfungi vehementius in dies exopto; non possum tamen, quin animo subinde recurram ad Vrbem; dumque permulcet mentem eò conuolantem iucundissima recordatio felicis

illius æui, quo mea tam alacriter impendebam obſequia Vrbano VIII. ſanctiſſimæ memoriæ Pontifici Maximo, Excellentiæ Veſtræ Patruo magno, & Eminentiſſimo Cardinali Barberino S.R.E. Vice-Cancellario, Excellentiæ quoque Veſtræ Patruo; ac exundantes omnigenæ doctrinæ latices hiſce vberrimis è fontibus hauriebam; Antiqua verò Vrbis monumenta, quà ſacra, quà profana eruere, luſtrare, penitúſque pernoſcere tantorum, tamque doctorum Principum beneficio mihi potiſſimùm licebat; Memini Quæſtionem haud iniucundam exortam tunc eſſe, in eaque deſudaſſe ingenia eruditorum. Inquiri namque frequentiſſimè ſolebat ab his, qui ſpectabant in Vrbe non ſine ſtupore Amphitheatri Titi, vel alterius vetuſti ædificij ſuperſtites moles, cur ingentes Tiburtini lapides, & immania ſaxa, è quibus illæ conſtructæ fuêre, quadrata licet affabrè, dolatáque, ac expolita, ſingula tamen extimâ in facie præſertim, variis, & crebris foraminibus interpuncta viſerentur?

Et imperitum quidem vulgus petras haſce ſciſſas eo ex terræ-motu, quo con-

cuſſa

cuſſa tellus tremuit vniuerſa, Chriſto Domino noſtro animam efflante; fabulatur. Id autem commentum planè ridiculum eſt. Nam ferè omnia illa opera necdum ædificata erant, imò plerique illorum lapidum necdum exciſi, nec erui è lapidicinis, cùm ille contigit terræmotus: inſuper iſtis in ſaxis non ſunt ſciſſuræ, ſiue fiſſuræ, nec hiatus vi naturæ adaperti patent, ſed manu & arte ſunt facta foramina. S, … tha… 27. Phl. Ioſe… Euſ… Chro…

Qui eruditiores haberi volunt, foramina illa Gotthis Vrbem diruere, atque ſubuertere, Romanique Nominis priſca monumenta exſcindere, ac delere tentantibus, & quaſi coniuratis adſcribunt: Sed vt concedamus Totilam Gotthorum Regem, excidium iſtud fuiſſe meditatum, Vrbémque conſtituere μηλόβοτον cogitaſſe, auctore Procopio: Id profectò non confecit Totila, quin ſuperfuiſſe non ædificia tantum, verùm ſtatuas ipſas integras in Hadriani ſepulchro vel inde conſtat, quia Beliſarij milites, qui in præſidio ibi collocati erant, eas confregerunt, & illarum fragmentis in Vitigem, & Gotthos coniectis, de Gott… 288 p.15…

ipſos fortiter repulerunt; imò Totila
ipſe non tantùm per epiſtolam à Beliſa-
rio diſſuaſus cogitationem illam depo-
ſuit; ſed cùm Vrbem deinde recepiſſet,
illam incoli rurſus iuſſit, in eâque cer-
tamen equeſtre, ſeu ludos Circenſes
edi, quos & ſpectauit; vtque ſcribit
Paulus Diaconus Aquileienſis, habita-
16. uit aliquantùm cum Romanis quaſi pa-
tor. ter cum filiis: Theodericus verò, atque
c. c. Theodahadus Reges Gotthorum, or-
natum Vrbis, & ædificia procuraſſe vi-
dentur, éque variis epiſtolis apud Caſ-
ſiodorum id colligitur.

nun. Non deſunt, qui pro defigendis, in-
4. c. ſerendiſque tignis, vt admotæ innixęque
eAr- illis ſubſtructiones ædium inædifica-
ect. tarum ſuffulcirentur, & obtegerentur,
ue quaſi columbaria, ſiue tignorum cubi-
lan- lia, effoſſa fuiſſe hiſce in lapidibus fo-
lib.3 ramina exiſtimant: Theodericus de
29. horreis deſtructis conceſſis Paulino, vt
inædificaret, agit in epiſtola ad Argo-
licum Vrbis Præfectum, in alia de Tur-
re Circi, & loco Amphitheatri à Volu-
ſiano poſſeſſis, & reſtituendis Martiano
atque Maximo eius filiis.

Pro repagulis etiam obfirmandis in tumultibus, bellisque ciuicis, quæ repagula sequiori æuo pagineumata dicta liquet ex inscriptione, quæ legitur Romæ in Sancti Iacobi ad Longaram, quam, vti est, appingo. *Hanc turrem & pagineuma facta à Militia Capracorum Tempore Dom. Leonis Quarti P P. Ego Agatho C.* Ea munimenta vocata fuerunt ante ccc. plus minus annos *Subarræ* & *Bastiæ*, à Gallis autem *Bailles* prætendique consueuerunt ad arcendos hostes, & arietes, aliásque machinas depellendas, velut antemuralia, quæ LXX. vertunt προτειχίσματα, nominant alij Loricas, Hispani *Barbacanes*, præmuralia Isidorus, antemurana Valla, Ammianus loricas, parapettos, quasi pectoralia, στηθαῖα; quia obtegunt pectus Lipsius exponit. Cùm Henricus VII. Imperator Romam venisset, subarras in domibus Nobilium positas Mussatus prodit. Hannibaldenses quoque Romani proceres sese munierunt in Coliseo, seu Colosseo, in eóque habitarunt, quemadmodum antea *Frangipanes*, quorum fortia commemorat auctor vitæ Gelasij secundi.

lib.4.c. 42.

Sanct. i ad c. Thren. Ierem. & c. 2 Isai. li.2. P liorcet dialog 2.& li 3. Dialog.5. Hist. 44. p.8.

secundi. Colosseum autem Amphitheatrum Titi, ætate illa nuncupabatur, de quo facetum Bedæ vaticinium exstat: *Quamdiu stabit Colyseus, stabit & Roma: quando cadet Colyseus cadet & Roma: quando cadet Roma, cadet & mundus.* Sic in Gallia Narbonensi Gotthi Nemausensi Amphitheatro insederunt, & præsidium Arenarum vocitarunt; vti narrat Rodericus Toletanus apud Lipsium. Innocentio III. Pontifice sedente, cùm Romani ciues acriùs inter se discordibus animis, armisque certarent, propugnaculis instruxerunt Thermas, & Formas, siue Aquæductus; atque Arcus Triumphales, ipsumque Pantheon, nominatum ideo Sanctam Mariam in Turribus, Cadalous Antipapa communiit, vt omittam Belisarij milites, tum Gotthos, dein Exarchos, Crescentium, & Senatores, ipsosque Pontifices rerum Dominos, qui Hadriani Mausoleo arcem superstruxerunt, quæ inter cœlos, vsque ad nubes, hodiéque Sancti Angeli indigitatur. Imò foramina illa sunt qui putent facta pro pergulis, & pegmatis erigendis, & sustentandis in nundinis, publicisque

Ex- ...tis Colle- ...eis ...læ. 3.c.7 ...bell. ...span. ...2.c.5 *Am- ...th. ...ctor ...e In- ...III.* 47. 149. *...nat. ...tiq. ...n. p.* ...4. & ...2. 3.c.7

publicisque conuentibus; quam in sententiam iuit Donatus, vbi namque describit Amphitheatrum Titi, hæc attexit: *Inferiores pilæ, & arcus extimâ facie crebris foraminibus deformati sunt, id docti, indoctique referunt ad feritatem Barbarorum, qui capta in vrbe, quod delere non potuerunt, vi, ferrôque mutilatum fœdarunt. Equidem probabilius semper duxi, idque de Bernardino Stephonio nato illo quidem ad eximiam Poësin, sed vnà summæ eruditionis, & eloquentiæ viro audiui, hoc peractum operâ artificum, & institorum, illi enim cùm ibi nundinas agere, venumque mercimonia exponere consueßent, adactis solo furculis ex aduerso perruptos Amphitheatri lapides fodiebant, vt perticas immitterent sustinendis tabernarum, merciumque tegminibus, & cadurcis. Eam quippe vrbis partem vicis, splendidisque tectis spectabilem ciues cum Romano Pontifice in Lateranis ædibus degente incolebant, donec Robertus Guiscardus vt Gregorium Septimum in Hadriani mole conclusum ab obsidione Henrici Tertij liberaret, ex consilio Cincij Romanorum consulis ignem vrbi iniecit, vt ex Leone Ostiensi refert Cardi-*

nalis Baronius , & maiorem vrbis partem, præsertim Cælium inter , & Capitolium sitam euertit anno salutis M L X X X I V. Quare superfuerunt hæc potius signa nundinantis industriæ , quam Barbariæ sæuientis. Cencius Sacræ Romanæ Ecclesiæ Camerarius , qui floruit anno millesimo centesimo nonagesimo secundo inter varios opifices recenset Bandonarios Colossæi , ibi scilicet exercentes opificium , quos nunc Banderarios vocant , & serica vela consuentes. Fauit Religiosus vir popularibus suis, quos perstrinxit Ciaconius Hispanus, qui aliam in sententiam abiens ita differit : *Nec est cur patiamur Gregorium Magnum hac in re à quibusdam litterarum ignaris potissimum carpi , quod de suo mandato veterum ædificia sint diruta , ne peregrini , & aduenæ (vt ipsi fingunt) ad vrbem Religionis caußâ venientes posthabitis locis Sacris Arcus Triumphales , & monumenta veterum cum admiratione inspicerent. Absit hæc calumnia à tanto Pontifice Romano , cui certè post Deum patria quàm vita carior fuit. Multa profectò ex antiquis ædificiis exedit vetustas, multa præterea demoliuntur homines ædificandi*

In vita Sancti Gregorij PP.I.ad annum 596.p. 189. Edit.recent.

di gratia, vt quotidiè videmus in Amphitheatro, & Septizonio, impacta illa foramina, quæ tum in concauo fornicum, tum in coniunctùris marmorum, quadratorumque lapidum exſtant, non minus à Romanis quàm à Barbaris euellendi æris cauſſa creduntur: In fornicibus enim quo leuior eſſet moles, ollas cum numiſmatis collocabant, lapides verò quadratos æneis clauis firmabant; factum id à Romanis dixerim, ſi Epirotæ, Dalmatæ, Pannonij, & fæx totius orbis terrarum huc miſſa Romani appellari poſſunt. Hactenus Ciaconius, qui mox agit de ſtatuis diſiectis, & capite carentibus. Comprobant hanc ſententiam Dio Caſſius docens veteris Bizantij muros fuiſſe firmiſſimos, quorum frons exterior grandibus lapidibus conſtructa, qui quatuor paſſus craſſi lato ære inter ſe vincti erant. *in Seuer.* Xiphilinus Dionis Epitomaſtes ita exprimit: *καὶ τὰ τείχη καρτερώτατα εἶχον, ὅτε γὰρ θώραξ αὐτῶν λίθοις τετραπέδοις πάχεσι συνῳκοδόμητο τελάξι χαλκαῖς συνδομένοις;* *P.401.* Ioſephus, & Hegeſippus, qui tradunt pleraque murorum Hieroſolymitanorum ferro, aut ære operta fuiſſe; *lib.5.c.11.* Thucydides narrans Athenis muros in Piræeo exſtructos Themi- *lib.1.p.19.*

stoclis Archōtis iussu, coagmentatos magnis lapidibus, qui secti; quadratique erant, eorumque exteriora ferro, & plumbo reuincta: hęc sunt Græca verba: ξυνωκοδομημένοι μεγάλοι λίθοι, καὶ ἐν τομῇ ἐγγωνίοι σιδήρῳ πρὸς ἀλλήλους τὰ ἔξωθεν, καὶ μολύβδῳ δεδεμένοι. Hos omnes laudat Lipsius. Ænea simulacra Elephantum in via sacra præ vetustate dissilientia sarciri mandat Theodahadus Rex Gotthorum, vncis ferreis hiantia membra solidando, apud Cassiodorum. Lapides, quibus antiquæ viæ stratæ silicibus coërcebantur, hinc inde, vmbones dicti, ferreis nexibus, atque clauis colligati coniungebantur, quos Gomphos Græcâ voce appellabant, vti Bergerius elicit ex hisce versibus Statij de via Domitia:

Tunc vmbonibus hinc, & hinc coactis;
Et crebris iter alligare Gomphis

De Gomphis, id est, clauis ferreis, quibus statuarum membra commissa, fusè differit Iosephus Scaliger; at Libanius asserit in templornm profanorum destructione: οὕτως οὐκ ἦν ῥᾴδιον ἀλλήλων διεζεῦξαι τοὺς λίθους δεσμοῖς ἰσχυροτάτοις εἰσεννενεγμένους

.3.po-
r.c. 5.
l Ho-
rium
ræfe-
ū lib.
. Epl.
o.

b.2. de
iis Im-
er.Rom
7.

Euseb.
.208.
λόγῳ
περὶ τ
ῶν, p.
3.

ηγμένους. i. *Adeò operoſum fuit lapides ab inuicem diuellere vinculis validiſsimis conſtrictos.* Vrbs ſeu κάστρον Aſpalathi, quod à Diocletiano conſtructum prodit Conſtantinus Porphyrogeneta, οὔτε ἀπὸ βησάλων ἐστὶν ἐκτισμένον, οὔτε ἀπὸ ἐγχωρίου, ἀλλὰ ἀπὸ τῶν λίθων τετραπέδων ἐχόντων εἰς ἀνὰ ὀργυίαν, πολλάκις καὶ δύο, καὶ τὸ πλάτος ἀνὰ ὀργυίαν μίαν, οἵτινες εἰσὶ συνηρμοσμένοι, καὶ συνδεδεσμένοι εἰς ἀλλήλους μετὰ σιδήρων ἐν μολίβδῳ ἐγκυλιασμένοι. id eſt, *conditum non eſt è laterculis, nec ex indigenis ſaxis, ſed è lapidibus quadratis altis ad vlnam circiter vnam, ſæpius & duas, latis verò ad vnam, qui coaptati ſunt, & inuicem cum ferro colligati, inque plumbo inuoluti.* Arx Polæ ſtructa quadrato lapide conſtat ingenti; Nam XX. millium multi, quaſi omnes X. millium librarum æquant pondus; tantæ moles anſis, ſiue * harpaginibus ferreis connexis plumbo vinciuntur. Iouis delubrum erat Apameæ ampliſſimum, firmiſſimáque fuit eius ſtructura; nam lapides om-

c.23.de Administr.Imper.

** Siue* harpagonib[us]

nes erant grandissimi arctè inter se iuncti, & ferro prætereà, & plumbo illigati,(vti Theodoretus scribit) Maxima saxa immensis ferramentis, & plumbo diffuso ex omni parte compacta,& conglutinata erant è Nicephoro; Lapides ingentes, & inter se constricti, ac ferro, plumbôque coniuncti apud Epiphanium Scholasticum, & Marsilium Columnam Archiepiscopum Salernitanũ. Theodericus Gotthorum Rex, Senatui perscribit æris non minimum pondus, & quod facillimum direptioni est, mollissimum plumbum de ornatu mœnium esse sublatum sibi relatum fuisse, iubetque per Ioannem V.S.j. virum spectabilem, siue Vice Sacra iudicantem inquiri.De inuestigando cultu spoliatorum mœnium iussio anteà fuerat directa Symmacho Præfecto Vrbis, vt ipse testatur. Vncus seuerus apud Horatium, hamus est, & ansa ferrea rerum coagmenta tenaciter, asperéque retinens plumbo addito. Vnde Vitruuius monet, vt ansis ferreis, & plumbo frontes vinctæ sint. Nam ad firmitatem nexus sæpenumerò ferreos vncos plum-

bo

e Villa desc- ipt. ola p. . .5.c. . istor. .9.c. . ist.Tri rt. ydra- olog.p. 38. ud ssiod. b.3. ist.31. b.10. p.34. bi Tu- t.lib.1. le 35. b.2.c.8 e Ar- bit.

bo illiquefacto ad perpetuitatem hæsuros operibus, & fabricis adiiciunt. Euripid. τήκτον μολύβδον vocat, vt obseruauit Turnebus. *lib.9.c. 14. Aduersar.*

Venit in mentem quibusdam forata fuisse illa saxa, vt illis annuli ferrei insererentur, è quibus vel suspenderentur trochleæ, ac funes ad egerendam humum effossam, pro thesauris exquirendis, quos ibi latere depositos somniarũt: Vel alligarentur equi, feræ, naues, & alia ad cursus, spectacula, venationes naumachias, aliosque vsus, Ανηξιες vocitant Græci ferreos annulos, per quos traiiciuntur rudentes, Hesychio teste, priscis sæculis rudiores homines consueuerant in portubus lapides immanes perforare, perque illos transmittebant rudentes, & religabant naues, vnde cùm Vlysses Corcyrâ discessit, nautæ πεῖσμα ἔλυσαν ἀπὸ τρητοῖο λίθοιο. *Nautæ soluerunt oram è perforato lapide*: funis enim nauticus ille vocatur *ora*, ab Ouidio *retinaculum*, & ab Homero alibi πρυμνήσιον. Lapidibus quoque tunc anchorarum vice sunt vsi, Argonautæ nempe, qui ad fontem Artacij montis prope Cyzicum reliquerunt *Hom. lib.5. ὀδυσ. vbi I. dimu. Met. morp. Apo. lon.*

liquerunt illum lapidem, qui pro anchora illis erat, & aliu̅m accepêre; at relictum Mileti coloni Iones, qui à Neleo ducebant originem, Apollinis oraculo moniti in templo Iasoniæ Mineruæ collocatum conseruauerunt: lapis fugitiuus hic fuit appellatus quem è Prytaneo (ita vocatur Cyzici locus, vbi est) sæpè profugum fixêre plumbo, vti Plinius recenset in Historia natur. Arrianus qui æuo vixit Hadriani Augusti, memorat ad fluuij Phasidis læuam in templo Deæ Phasianæ, seu Rheæ in Colchide monstrari anchoram, quam Argonautarum esse ferebant, ferream, sed (vt ipse sentit) recentiorem; visa quoque à se fuisse ibidem fragmenta lapideæ anchoræ, quam veram fuisse arbitratur. Erant & annuli portarum ad fores apprehendendas, pulsandasque; horum meminit Ioannes Diaconus, déque illis explicandum autumo Panegyristen, vbi ait ad annulos sedere digredienti hospiti Maximiano solitum Constantinum, seu cedere, idque obsequium maximum reputatur, & vnà cùm eruditissimo Cardinale Baronio censeo

Constan-

Constantinum comitari consueuisse, seu deducere Maximianũ, quãdo apud eum hospes diuerterat, inuisendi, salutandive caussa, deorsum vsque, vbi parati equi annulis ferreis muro innixis alligari sueti manerent, immò ad annulos vsque portarum, ibique sedere Constantinum seu potius cedere, ac honorem præstare, Maximiano discedenti. Vnde in eo Panegyristæ loco, qui vindice dignus est, non legendum puto, *ad annula fæderas*, vt corruptè legebatur, nec vt Critici emendarunt, *sinister sederas*, vel *ad mulos sederas*, vel *ad annulos hæseras*, siue, vt Acidalius corrigit, *adambulo*. i. antè ambulo *hæseras*, nec vt alius, qui fatetur quidem Apollinem haud extricare adeò difficilem nodum, diuinaréque veram lectionem posse, tamen in omnibus scriptum esse affirmat (*ad annulos sederas*) nec quemadmodum Tristanus excogitat, & probare conatur (cui digredienti Te *ad aram annulo fæderaueras*) Verùm repono (*ad annulos cedebas*) etsi Tomkus Episcopus Bosnẽsis eruditione non minus quàm dignitate illustrissimus, aliam olim mihi adscripserit opinionem.

Tomo 3 Annal. Eccles. ad ann. 307. p. 17.

Tomo 3 Histor. p. 526. in Constantin p. 527.

In Illy-c.sā-it.p. o. vita Constan-tini. Quod si mihi ius esset in Antiquario-
rum Senatu ferendi suffragij ; confla-
rem è sex istis sententiis vnam : Nam
accidere potuit , vt à proteruioribus
Gotthis,aliisque Barbaris ad labefactan-
I. dam , & euertendam molem Amphi-
theatri , & reliqua opera deformanda,
& deturpanda , perrumperentur aliqui
II. lapides : Vtque effoderentur ab his,qui
III. ligna indebant , cùm domos inædifica-
rent ad habitandum : Seu cùm repagu-
la defigerent , & his sese circumualla-
IV. rent flagrantibus bellis : Vel cùm ad
vsum nundinarum pergulas , & taber-
nacula excitarent ; Quin & ab illis , qui
V. ferrum , æs, plumbum , quibus lapides
deuincti erant , diripuerunt , siue Græ-
cis , siue Romanis , siue Gotthis , quos
auaritia occæcauit , quique prædas in
vrbe grassando agebant. Certè Con-
stantinus Magnus Augustus Vrbis orna-
menta plurima in Vrbem à se denomi-
Variar. 3.lib.10 Epist. natam transportari curauit , eámque
Romæ spoliis exornauit Theodericus
Gotthorum Rex , marmora de domo
Pinciana deposita , Rauennam dirigi
præcepit ; Constans autem πωγωνάτης
vrbem

vrbem demum denudaſſe, atque expilaſſe narratur. Prætereà inſigendos ad annulos pro theſauris, equis, feris, nauibus perforari potuêre lapides. Adiicerem quoque hæc foramina facta in ipſa ſtructura vt plurimùm, cùm ambitioſæ illæ, admirandæque moles, exſtruerentur, nam quia è ſaxis, & lapidibus ingentibus conſtant, illíque verſari, & portari ægrè poterant, terebrari eos neceſſe fuit, & forari de induſtria, datâque operâ vt in his ferreorum forcipum, ſeu forficum dentes accommodarentur ad ipſos ſubleuandos, extollendóſque, & aptandos, vti docet Vitruuius. Inſuper in imo, & ſummò Amphitheatro tubi ſiue fiſtulæ erant diſpoſitæ eâ arte, ac fine, vt odoratum quemdam humorem eiacularentur leuiter, & inſpergerent ſedentes, qui è croco plerumque, è balſamo aliquando, vt Hadriano imperante, imò & è roſis, hinc ille canit:

Saxaque roratis erubuiſſe roſis.

Id è Seneca, & Apuleio probat Lipſius, adnotans dictos odoratos imbres à Muſa apud Senecam patrem, & ſparſio-

VI.
VII
lib.1 c
2.de ar-
chitect
Ep.
& lib
natur
Quæſ
lib.1
lib.1.
& 9.

(In Illy- ric.sã- lit.p. 30. vita Conſtan- tini.) Quod ſi mihi ius eſſet in Antiquario-
rum Senatu ferendi ſuffragij ; confla-
rem è ſex iſtis ſententiis vnam : Nam
accidere potuit , vt à proteruioribus
Gotthis,aliiſque Barbaris ad labefactan-
I. dam , & euertendam molem Amphi-
theatri , & reliqua opera deformanda,
& deturpanda , perrumperentur aliqui
II. lapides : Vtque effoderentur ab his,qui
III. ligna indebant , cùm domos inædifica-
rent ad habitandum ; Seu cùm repagu-
la defigerent , & his ſeſe circumualla-
IV. rent flagrantibus bellis : Vel cùm ad
vſum nundinarum pergulas , & taber-
V. nacula excitarent ; Quin & ab illis , qui
ferrum , æs, plumbum , quibus lapides
deuincti erant , diripuerunt , ſiue Græ-
cis , ſiue Romanis , ſiue Gotthis , quos
auaritia occæcauit , quique prædas in
vrbe graſſando agebant. Certè Con-
ſtantinus Magnus Auguſtus Vrbis orna-
menta plurima in Vrbem à ſe denomi-
(Variar. lib.10 Epiſt.) natam tranſportari curauit , eámque
Romæ ſpoliis exornauit Theodericus
Gotthorum Rex , marmora de domo
Pinciana depoſita , Rauennam dirigi
præcepit ; Conſtans autem πωγωνάτης
vrbem

vrbem demum denudaſſe, atque expilaſſe narratur. Prætereà infigendos ad annulos pro theſauris, equis, feris, nauibus perforari potuêre lapides. Adiicerem quoque hæc foramina facta in ipſa ſtructura vt plurimùm, cùm ambitioſæ illæ, admirandæque moles, exſtruerentur, nam quia è ſaxis, & lapidibus ingentibus conſtant, illique verſari, & portari ægrè poterant, terebrari eos neceſſe fuit, & forari de induſtria, datâque operâ vt in his ferreorum forcipum, ſeu forficum dentes accommodarentur ad ipſos ſubleuandos, extollendóſque, & aptandos, vti docet Vitruuius. Inſuper in imo, & ſummò Amphitheatro tubi ſiue fiſtulæ erant diſpoſitæ eâ arte, ac fine, vt odoratum quemdam humorem eiacularentur leuiter, & inſpergerent ſedentes, qui è croco plerumque, è balſamo aliquando, vt Hadriano imperante, imò & è roſis, hinc ille canit:

VI.

VII

lib.1 c
2.de
chitec

Saxaque roratis erubuiſſe roſis.

Id è Seneca, & Apuleio probat Lipſius, adnotans dictos odoratos imbres à Muſa apud Senecam patrèm, & ſparſio-

Ep.
& lib
natur
Quæſ
lib.1
lib.1.
& 9.

nes in gloſſis, & nimbos apud Martialem. Nec à fiſtulis ſolum hic imber, ſed ſcito magis inuento è ſtatuis expreſſus velut humanus quidam ſudor; id Lucanus clarè indicat:

Vtque ſolet pariter totis ſe effundere ſignis
Corycij preſſura Croci.

Et ex Theatri Marcelli configuratione conſpicuum in media, & ſumma præcinctione, ſtatuas plures fuiſſe partim ad ornatum, partim ad hunc vſum. Eas autem ſcire licet concauas, & per immiſſas fiſtulas ferreas, ſiue æneas, iniunctis foraminibus velut per poros, & membra expreſſum hunc humorem, non ſine præſenti quidem auxilio, & manu adminiſtrorum. Harum fiſtularum alias ſuſpicatur fuiſſe grandes, alias minores; quæ diffuſæ per membra erant, nunquam laudatus ſatis Lipſius, quem ſequuntur Ioſephus Scaliger, Salmaſius, atque Caſaubonus. Erant & canales, per quos aquæ refluerent ad naumachias, & vſus Theatri, & ad delicias. Hos tubos, & canales ferramentis, & gomphis coërcere, ac reuincire opus erat, & lapides forare ad inſerenda

ib. de Amphi-
beatc16
ib. 4. p.
55.
Tibull.
Hiſt.
Aug. f.
o. & 51

da

da ea ferramenta, quæ conglutinabantur per plumbaturam ſeu μολυβδῶσιν ex Vlpiano, & è Caſſio apud Paulum, ſicut adplumbabantur etiam ſtatuæ: exemptis igitur quà ſtatuis, quà tubis, fiſtulis, atque canalibus, & euulſis ferreis ſiue æneis gomphis, & vinculis, ipsôque plumbo eruto, patuerunt illa foramina, & nudata torſerunt animos inſpicientium, & exercent adhuc ingenia Criticorum. *l.2.D.de ſepulc. viol.*

Istam igitur Quæstionem retractatam, & reuocatam quaſi ſub incudem ſubciſiuis horis, quas perire non ſino, fluunt enim mihi parco tempora ſumptu, & hoc quidquid eſt opellæ meæ offero, atque dedico Excellentiæ Vestræ; multis quippe nominibus ipſi debetur: nam ſub diſpoſitione Præfecti Vrbis inter alios magiſtratus habebantur Curatores operum maximorum, atque publicorum, quibus adnumerabantur Theatra, thermæ, mœnia, pontes, aquæductus, viæ, aliáque ædificia. Vnde Architectum deligendi cura *Notit. Imper. occiden. ibique Pãciroll. c.15.& 16.p.2. Iuſtinian. nouell. 25. de Præf. Lycaon.*

ſpectabat ad Præfectum Vrbis, illique dirigebatur, muros Vrbis inſtauratos nutu Arcadij, & Honorij AA. curante Fl. Macrobio Longiniano Præfecto Vrbis teſtatur adhuc Portæ Portuenſis Inſcriptio; *Hic eſt Longinianus, qui Fontes Baptiſmatis conſtruxit ſancti Papæ Damaſi verſibus nobilitatos.* Theodericus Gotthorum Rex Vrbe potitus ad Artemidorum Præfectum Vrbis reſcribit, vt pecunia, quæ fuerat fabricis deputata Romanis ſine aliqua dilatione ipſo ordinante iterum Romanis mænibus applicetur, & ad Agapitum Præfectum Vrbis, vt marmorarios ex Vrbe ſibi mittat. Roma etiam EXCELLENTIÆ VESTRÆ patria eſt, eiuſque natale ſolum eſſe ſe gloriatur; illius ergo nomen quin tenerrimo ſinceræ voluptatis ſenſu animum EXCELLENTIÆ VESTRÆ perfundat non ambigo. At ſtudiorum fructus, quos meto dulciſſimos, pertinere ad illos Mecœnates meos iure agnoſco; Quamobrem EXCELLENTIÆ VESTRÆ quæ ipſorum generoſum ſe germen exhibet non tantum ſanguine, ſed & virtute, ac effusâ in litteras, & litteratos

...iæ §. ...portet apud Caſſiodor. lib. 7. Var. Ep. 15. refert ibidem Do...atus lib. 1. de vr...ep. 43. Carm. 40. lib. 2. Ep. 34. lib. 1. Epiſt. 6.